

Henel von Hennenfeld Nikolaus (1582-1656)

Wybitny fizjograf śląski

Znany jest też pod zlatynizowanym imieniem Heneliusz (Henelius). Urodził się w Prudniku (Neustadt) 11 stycznia 1582 roku. Jego ojciec, Stephan Henel, był pastorem w Wesolej (Wesola), a następnie w Prudniku, gdzie ożenił się z córką pisarza miejskiego, Anną Kühn. Wcześniej posłany do szkoły Nikolaus Henel uczył się pilnie, a zachęcany przez rektora Caspara Neandera z Ząbkowic (Frankenstein), szybko zaczął pisać prozą i wierszem rozprawy w języku greckim. Neander został jednak usunięty ze swego stanowiska, a po jego odejściu Henel przeniósł się do Opawy (Troppau), gdzie Daniel Staude nauczył go podstaw logiki.

W 14 roku życia Henel rozpoczął naukę w Gimnazjum św. Elżbiety we Wrocławiu, którego nauczyciele znani byli jako wybitni znawcy języków klasycznych, dzięki czemu Henel opuścił szkolne mury biegle władając łaciną i greką. Gdy skończył 18 lat, ojciec postanowił wysłać syna na uniwersytet i z zaprzyjaźnionym kupcem wysłał go do Lipska, skąd jednak już wkrótce Henel przeniósł się do Jeny. Rozpoczął tam studia medyczne, ale za namową i przykładem przyjaciela, Matthiasa Bilitzera z Bielska, przeniósł się na Fakultet Prawniczy, którego ozdobą był wówczas popularny wśród studentów Nikolaus Reuffner z Lwówka Śląskiego (Löwenberg).

W roku 1602 Henel z powodu śmierci ojca musiał zrezygnować z dalszych studiów i powrócić do domu. Chciał ukończyć studia we Frankfurcie nad Odrą, ale nie pozwalał mu na to brak środków. Wówczas to doktor Daniel Rindfleisch z Wrocławia polecił go Nikolausowi Rehdigerowi jako kandydata na nauczyciela jego synów. Henel przyjął propozycję z wdzięcznością, zaś jego pracodawca polubił go, wiódł z nim uczone rozmowy, traktował jak własnego syna i udostępnił mu swą bogatą bibliotekę, dzięki której mógł Henel kontynuować naukę. Po czterech latach rada miejska Prudnika zaproponowała mu stanowisko rektora w nowo utworzonym gimnazjum, jednak w tym samym czasie otworzyła się przed nim perspektywa kilkuletniej podróży po Europie z synami Rehdigera, w związku z czym zrezygnował z propozycji. Jego podróż po Niemczech, Holandii, Francji i Włoszech trwała 3 lata, a w jej trakcie, we wrześniu 1610 roku, zatrzymawszy się na dłuższy czas w Orleanie, uzyskał tam stopień doktora prawa.

Jeszcze przed jego powrotem do Wrocławia typowany był jako kandydat na radcę sądu apelacyjnego w Pradze, oferta jednak przepadła i po powrocie nie miał widoków na żadną odpowiednią posadę. Korzystając z gościnności Rehdigera napisał w roku 1612 dwa dzieła, które zapewniły mu uznanie. Pierwszym z nich była „Silesiographia” omawiająca narodowości, przyrodę, miejscowości, styl życia, zajęcia i podział społeczny oraz ustrój, administrację i sądownictwo Śląska. W dziele tym, jako jeden z pierwszych uczonych, obok Caspara Schwenckfelda, zajęł się badaniami geograficzno-przyrodniczymi Śląska, traktując tę krainę jako odrębną jednostkę geograficzną i polityczną. W jego drugim rozdziale zamieścił barwny opis śląskiej flory, wymienił również spotykane na Śląsku zwierzęta, głównie kręgowce, oraz bogactwa mineralne. Drugim dziełem była „Breslographia” zawierająca opis i historię Wrocławia. Obydwa dzieła ukazały się w 1613 roku, w którym Henel osiedlił się we Wrocławiu. Sławę swoją ugrun-

tował wydanymi w latach 1615-16 trzema księgami łacińskich epigramów poświęconych najbardziej znanym osobistościom jego epoki. Adresatami dedykacji tych ksiąg byli Andrzej Kochcicki, Nikolaus Rehdiger, książę Georg Rudolf i Wenzel von Rothkirch.

Spotykając się jedynie z obietnicami ze strony księcia brzeskiego Johanna Christiana i nie mogąc w dalszym ciągu znaleźć odpowiedniego stanowiska, przyjął Henel w roku 1618 posadę pisarza obwodu ziebicko-ząbkowickiego, którą zaproponował mu baron Nikolaus von Burghaus, starosta księstwa ziebickiego i prezydent cesarskiej kamery dla Górnego i Dolnego Śląska. Odtąd żył w Ząbkowicach (Frankenstein), gdzie kupił dom i ożenił się z Anną Partisch, która urodziła mu trójkę dzieci. Posada pisarza, a później prokanclerza wiązała się z licznymi obowiązkami, których ciężar zwiększała dodatkowo tocząca się właśnie wojna trzydziestoletnia. Mimo propozycji przejścia na służbę księcia brzeskiego Johanna Christiana i księcia legnickiego Georga Rudolfa, Henel pozostał na swym stanowisku, za co cesarz nagrodził go w roku 1631 tytułem radcy. W roku 1632 przeniósł się wraz z rodziną do Wrocławia i tylko od czasu do czasu bywał w Ząbkowicach, gdzie jego dom uległ zniszczeniu.

Gdy zmarł wrocławski syndyk, Reinhard Rose, Henela wybrano na jego następcę, którym pozostał aż do śmierci. Przysięgę złożył w czerwcu 1639 roku, a w uznaniu swej pracy na stanowisku syndyka otrzymał w roku 1642 tytuł radcy cesarskiego i został nobilitowany otrzymując nazwisko Henel von Hennenfeld. Przez szereg lat był centralną postacią duchowego życia Wrocławia. Słaby stan zdrowia, ciężkie czasy w których przyszło mu żyć, długoletnia wojna i częste zarazy nadawały z upływem lat jego twórczości, zwłaszcza poezji, coraz bardziej religijny charakter. Z wiekiem pracował coraz wolniej i poza okazjonalnymi pismami opublikował już tylko w roku 1621 dzieło o rzymskich prawodawcach. Po śmierci pierwszej żony ożenił się w roku 1643 z Kunegundą Jessensky, która urodziła mu córkę i pielęgnowała go w ostatnich latach jego życia. Zmarł 23 lipca 1656 roku we Wrocławiu.

Po śmierci Henela dwa dzieła z jego dorobku wydał jego syn, Christian Friedrich. W rękopisach pozostała „Silesia togata” – biograficzne dzieło poświęcone wybitnym postaciom Śląska, nad którym pracował przez wiele lat, oraz rozszerzone wersje jego „Breslographii” i „Silesiographii”, która wydana została w roku 1704 pod tytułem „Silesiographia Renovata”.

Ważniejsze prace:

- 1613 – *Silesiographia, hoc est: Silesia delineatio brevis et succineta. Francofurti.*
- 1613 – *Breslo-Graphia, hoc est: Vratislaviae Silesiorum metropoleos nobilissimae delineatio brevissima. Francofurti.*
- 1615 – *Epigrammatum, que vel amici causa et ultro, vel amicorum etiam rogatu aliquando fecit liber I. Olsnae.*
- 1615 – *Epigrammatum liber ad Georgium Rudolfum ducem. Bregae.*
- 1616 – *Epigrammatum liber ad Wenceslaum a Rothkirch. Olsnae.*
- 1616 – *Rhedigeromnema sive de vita magnifici, strenui ac nobilissimi Domini Dn. Nicolai Rhedigeri. Bethaniae ad Oderam.*
- 1641 – *De Veteribus Jureconsultis, e quorum legibus Justitiae Romanae Templum aedificatum est Commentarius. Lipsiae.*
- 1658 – *Otium Vratislaviense hoc est Variarum observationum ac commetationum liber. Jenae.*
- 1660 – *Tractatus de Jure Dotalitii cum mantissa de Communione bonorum inter Conjugis. Francofurti et Lipsiae.*

1704 – Silesiographia Renovata necessariis scholiis observationibus et indice auctus.
Wratislaviae et Lipsiae.

Źródła:

1735. Zedlers Universal-Lexikon. Leipzig und Halle. Bd. 12. S. 1363-1364.

Grünhagen C. 1880. Allg. Deutsche Biogr. 11. S. 737.

Janczak J. 1958. Sobótka 13. S.207-221.

Kowalska K. 1987. Śl. Biol. Pol. S. 206.

Markgraf W. 1891. Zeitschr. Ver. Gesch. Schles. XXV. S. 1-41.

Peucker J. G. 1788. Kurze Nachrichten der vornehmsten schlesischen Gelehrten. Grottkau. S. 45-51.

Portret z: Nicolai Henelii ab Hennefeld Jcti Tractatus de Jure Dotalitii cum mantissa de Communione bonorum inter Conjugis. Francofurti et Lipsiae, 1660.